

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS
TERMINOLOĢIJAS KOMISIJA

TERMINOLOĢIJAS JAUNUMI

2003

4

- *LZA TK lēmumi*
- *Juridiskie termini*
- *Mauragas*
- *Konsultācijas*
- *Kā pārtulkot?*
- *Ziņa*

RĪGA

“Terminoloģijas Jaunumi” ir LZA Terminoloģijas komisijas ikceturkšņa izdevums, kas paredzēts LZA TK lēmumu un konsultāciju ieteikumu operatīvai izplatīšanai, lai sekmētu vienotas latviešu valodas terminu sistēmas veidošanu un ieviešanu praksē un līdz ar to arī izteiksmes skaidrību un nepārprotamību, īstenojot Valsts valodas likuma 22. pantu un LR Ministru kabineta 28.11.2000. noteikumus Nr. 405 “Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas nolikums”. Visu LZA TK lēmumu pirmpublicējumi ir “Latvijas Vēstnesī”.

Paredzēts ikvienam, kura pienākumos vai interesēs ir terminu lietošana un veidošana.

Atbildīgā par izdevumu **Anita Skujiņa**.

PRIEKŠVārDS

„Terminoloģijas Jaunumu” (TJ) ceturtais numurs iznāk ar Latvijas Zinātņu akadēmijas atbalstu. Šajā krājumā publicēti 2003. gada pavasarī (martā–maijā) pieņemtie LZA Terminoloģijas komisijas (TK) lēmumi un svarīgākās konsultācijas. Krājuma specifika – tajā publicētie termini lielā mērā saistīti ar ES normatīvajos aktos un NATO aktuālo terminoloģiju. Šoreiz gan izlemšanai, gan konsultācijai iesniegtie jautājumi bijuši īpaši sarežģīti, jo vairākos gadījumos paši jēdzieni vēl ir veidošanās stadijā. Krājuma veidotāji izsaka lielu pateicību kolēģiem Aldim Lauzīm, Rutai Grēviņai, Raitai Karnītei, Jurim Borzovam, Mārim Baltiņam, Andrejam Spektoram, Andrejam Senkānam, Kārlim Timmermanim u. c., kā arī Nikolajam Sprancmanim un TTC terminologiem par līdzdalību definīciju precizēšanā.

Šajā krājumā publicēti vairāki angļu vārdu tulkojumi kā papildinājums angļu–latviešu vārdnīcām speciālo tekstu tulkošanai.

Atgādinām, ka LZA TK apstiprināto terminu vārdnīcu saraksts publicēts TJ/1 numurā, kā arī Valsts valodas komisijas mājas lapā (<http://www.vvk.lv>). Šo publikāciju konsekventa izmantošana praksē sekmēs vienotas latviešu valodas terminu sistēmas ieviešanu un līdz ar to arī izteiksmes skaidrību un nepārprotamību.

Aicinām lasītājus būt līdzdalīgiem precīzu terminu un skaidras izteiksmes veidošanā un lietošanā. Būsim pateicīgi par derīgiem priekšlikumiem.

Mūsu adrese: Akadēmijas laukumā 1, Rīgā, LV-1050, Latvija.
Tālr.: (371) 7229636. E pasts: vaska@lza.lv

SATURS

KOMISIJAS LĒMUMI	5
11.03.2003. Nr. 20 Par līguma nosaukuma <i>treaty of accession</i> atbilstmi latviešu valodā	5
13.05.2003. Nr. 21 Par terminiem <i>esamība</i> un <i>esība</i>	8
13.05.2003. Nr. 22 Par angļu termina <i>logistics</i> atbilstmi latviešu valodā	10
13.05.2003. Nr. 23 Par angļu vārda <i>brand</i> atbilstmi latviešu valodā	13
13.05.2003. Nr. 24 Par ES dokumentu tulkojumus un EUROVOC tēzaurā lietojamo juridisko terminu saraksta apstiprināšanu	16
Mauragu un pamauragu ģinšu taksonu nosaukumi	24
KONSULTĀCIJAS	26
KĀ PĀRTULKOT?	30
ZIŅA	31

KOMISIJAS LĒMUMI

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 20

Par līguma nosaukuma *treaty of accession* atbilstmi latviešu valodā

Pieņemts 11.03.2003.; prot. Nr. 3/1035. Publicēts LV 15.04.2003.
Lēmuma pamats: pretrunīgs termina lietojums TTC un ĀM materiālos.

Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija (LZA TK), pamatojoties uz Juridiskās terminoloģijas apakškomisijā 05.03.2003. pieņemto lēmumu un risinot starp Tulkošanas un terminoloģijas centru (TTC) un LR Ārlietu ministriju (ĀM) radušās domstarpības par ES paplašināšanā aktuālā līguma nosaukuma *Treaty of Accession* tulkojumu no angļu valodas latviešu valodā – *Pievienošanās līgums* vai *Iestāšanās līgums* –, ir papildus veikusi detalizētu attiecīgo angļu un latviešu valodas vārdu nozīmju analīzi.

Angļu valodā, kā liecina Oksfordas vārdnīca, vārdu *treaty* tā pamatnozīmē attiecinā uz līgumiem, kas tiek noslēgti starp valstīm. Latviešu valodā šādiem līgumiem īpaša nosaukuma nav. Tos tāpat dēvē par *līgumiem*.

Vārdam *accession* angļu valodā ir vairākas nozīmes. Spriežot pēc Oksfordas vārdnīcas un arī angļu–latviešu tulkojošās vārdnīcas, vārds *accession* attiecināms uz stāšanos amatā, papildināšanu, inkorporāciju (runājot par īpašuma vienību, ko iekļauj citā), piekrišanu, oficiālu pieņemšanu, pievienošanu.

Līdzīgas nozīmes ir arī darbības vārdam *accede*. Sal. arī: *access* – *pieeja*, *piekļūšana*.

Attiecinājumā uz līgumu, savienību angļu–latviešu vārdnīca (1997) latviešu valodā piedāvā izmantot vārdu *pievienoties*, bet latviešu–angļu

vārdnīca (1997) savienojumā ar "Eiropas Savienību" piedāvā tulkojumu "iestāšanās Eiropas Savienībā" (kaut gan angļu vārda *accession* pamattulkojumā vārds *iestāšanās* nav dots).

Tā kā vārdu *accession*, *accede* pamatā ir attiecīgie latīņu valodas vārdi *accessiō*, *accēdere*, pamatnozīmes izpratnē var palīdzēt arī latīņu vārdu nozīmes. Kā liecina latīņu–latviešu vārdnīca (1955), latīņu valodā šo vārdu nozīme saistās ar 'pienākšanu', 'tuvošanos', 'pievienošanās', bet pārnestā nozīmē – arī ar 'būt gandrīz līdzīgam', 'piedalīties'.

No teiktā izriet, ka vārda *accession* tulkošanai latviešu valodā savienojumā ar vārdu *līgums* no dažādajiem vārda *accession* tulkojumiem atbilstošākais ir *pievienošanās*. Līdz ar to **LZA TK par līguma nosaukuma *Treaty of Accession* tulkojumu latviešu valodā atzīst** nosaukumu *Pievienošanās līgums* (nevis "Iestāšanās līgums"). Vārdu *pievienošanās* līguma nosaukumā akceptējusi arī LZA TK Juridiskās terminoloģijas apakškomisija, to ES normatīvo aktu tulkojumos jau plaši ieviesis TTC.

Šis atzinums ir spēkā arī uz attiecīgajiem nolīgumu, konvenciju, aktu u. tml. dokumentu nosaukumiem.

Papildu pamatojumi.

1. No juridiskā viedokļa – ar *pievienošanās līgumu* kandidātvalsts **pievienojas** konkrētiem Eiropas Savienības līgumiem, kas ir ES sistēmas pamatā. Pievienojoties tiem, Latvija kļūst par līgumslēdzēju pusi un ES dalībvalsti un tiek radīta tiesiskā bāze tam, ka Latvijai ir noteiktas tiesības un pienākumi.

Savukārt par to, ka nav jēdzieniska pamata vārdu *iestāšanās* izmantot arī vārdu savienojumā "iestāšanās ES", papildus liecina divi citāti no LZA sēdei iesniegtajiem skaidrojumiem. "Starptautiskajās tiesībās iestāšanās notiek tikai organizācijās. Iestāšanās gadījumā valsts "iestājas" jeb integrēti iekļaujas jau izveidotā sistēmā, kur netiek izcelta katra dalībvalsts, bet gan to kopums kā organizēta valstu apvienība" (no Māra Brizgo sagatavota materiāla, kas pievienots LZA TK sēdes protokolam). "Eiropas Savienības kā organizācijas jēdziena nav – pastāv starptautisks līgums, kura pārvaldīšanai un īstenošanai ir izveidota noteikta struktūra" (no Ilzes Vancānes sagatavota materiāla, kas pievienots LZA TK sēdes protokolam).

2. No latviešu valodas viedokļa – atbilstoši vārdu *pievienošanās* un *iestāšanās* nozīmēm latviešu valodā ir neloģiski runāt par "iestāšanos līgumā". Iestāties var skolā, organizācijā, savienībā, bet līgumam var "pievienoties". Ja ES ir organizācija, tajā varētu arī iestāties, taču, ja ES neatbilst organizācijas jēdzienam, tad ir neloģiski runāt arī par "iestāšanos".

3. No angļu valodas viedokļa – vārdus *accede*, *accession* ar vārdu *treaty* parasti savieno prievārds *to*, kas norāda uz tuvošanos, sasniegšanu.

4. No lietojuma tradīcijas viedokļa – kā liecina Latviešu konversācijas vārdnīca un Svešvārdu vārdnīca, latviešu valodā aizguvums *akcesija* (no latīņu *accessiō* 'pievienošanās') ir 'kādas valsts pievienošanās citu valstu starpā agrāk noslēgtam līgumam'. Bez tam latviešu valodā vārds *pievienošanās* šajā nozīmē izmantots vairākos LR tiesību aktos lietotajos terminos: *pievienošanās dokuments*, *pievienošanās instruments*, *pievienošanās partnerība* u. c. Kopš 2002. gada vidus *pievienošanās* kā *accession* tulkojums iestrādāts *Eurovoc* tēzaurā kopā ar definīciju "Akts, ar kuru valsts vai starptautiska organizācija apliecina gatavību uzņemties saistības, ko uzliek kāds līgums, ko puses noslēgušas iepriekš". *Eurovoc* tēzaurā ar LZA TK akceptu iekļauts arī termins *pievienošanās līgumam* kā angļu termina *accession to a treaty* tulkojums.

5. No Latvijas politikas stratēģisko interešu viedokļa – nozīmju diapazonā, ko aptver angļu vārds *accession*, proti no 'pievienošanās, esot gandrīz līdzīgam' līdz 'vienas lietas inkorporēšanai otrā' (attiecinājumā uz valstīm resp. politiskā izpratnē tas nozīmē 'vienas valsts iekļaušanu citas sastāvā' – par to sk. Svešvārdu vārdnīcā) Latvijas interesēs ieteicams izvēlēties tādu izteiksmi, kas sekmētu Latvijas kā līdztiesīgas dalībvalsts statusa saglabāšanu ES valstu sistēmā, nevis tādu izteiksmi, kas jēlkādā veidā apdraudētu valsts pastāvēšanu nākotnē.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK zinātniskā sekretāre *M. Ķirīte*

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 21

Par terminiem *esamība* un *esība*

Pieņemts 13.05.2003.; prot. Nr. 5/1037. Publicēts LV 22.05.2003.

Lēmuma pamats: pretrunīgums publikācijās
LV 5.09.2001. un BNS – "Delfi" 5.05.2003.

Lai novērstu terminoloģijā nevēlamo sinonīmiju un daudznozīmīgumu, LZA Terminoloģijas komisija (TK) jau 1990. gadā vārdus *esamība* un *esība* ir apstiprinājusi atšķirīgu terminu funkcijā:

esamība – 'matērijas objektīvā realitāte, tās pastāvēšana neatkarīgi no apziņas' (šāda nozīme kā vienīgā šim vārdam dota viensējuma "Latviešu valodas vārdnīcā" un atbilst tā pamatnozīmei, kas kā pirmā skaidrota arī daudzsējumu "Latviešu literārās valodas vārdnīcā");

esība – 'pastāvēšana, eksistence', t. i., ja runa ir par to, 'kas ir vai nav' (šāds skaidrojums daudzsējumu vārdnīcā dots vārda *esamība* otrajai nozīmei, kurā par sinonīmu tur atzīts arī vārds *esība*).

Pēc 5.05.2003. publikācijas "Delfos" **atkārtoti izskatot** terminu *esamība* un *esība* lietošanu latviešu valodas terminoloģijā, **LZA TK atzīst** par pamatotu abu vārdu nozīmes šķirumu terminoloģijā, no kā savukārt izriet, ka arī attiecinājumā uz normatīvajiem aktiem, ja runa ir par to, vai tie 'ir spēkā vai nav', **lietojams termins spēkā esība**, atsakoties no iepriekš lietotās "spēkā esamības" (kā tas jau ieviests sadarbībā ar Valsts kanceleju sagatavotajā un publicētajā "Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmatā"), jo šai gadījumā nav runa par objektīvās realitātes un cilvēka apziņas sakarībām.

Pamatojums.

1. Atbilstoši starptautiski atzītiem terminu sistēmas veidošanas pamatprincipiem, kas gadu desmitiem īstenoti LZA TK praksē latviešu valodas nozaru terminu sistēmu veidošanā un iestrādāti LZA TK pašreizējā darba vadlīnijās, izvēloties jaunus vai pārskatot jau lietotos termi-

nus, ir svarīgi ievērot terminu viennozīmīguma un mononīmiskuma (sinonīmijas nevēlamības) prasību. Apstiprinot terminus *esamība* un *esība* katru savā, atšķirīgā nozīmē, tiek novērsts termina *esamība* divnozīmīgums, kā arī tā otrās nozīmes sinonīmija ar vārdu *esība*. Proti: vārds *esamība* paturēts tā vispārinātajā nozīmē, kas skar cilvēka apziņas un objektīvās realitātes sakarības (tās aktuālas filozofijā), savukārt *esība* nostiprināts konkrēti uztveramā eksistenciālajā nozīmē, kad runa ir par to, 'kas ir (vai nav)' noteiktā vietā, vidē, laikā, piem., zīmoga vai paraksta *esība* (vai neesība) dokumentos, kur tiem paredzēts būt; tiesā, izskatot kādu lietu, konstatē pierādījumu *esību* (vai neesību) u. tml.

2. LZA TK ir starpnozaru institūcija. Ieteikums aizstāt vārdu *esamība* (kas savā pamatnozīmē ietver filozofijas jēdzienu) ar *esība* (kas lietojams dažādās nozarēs konkrētā, eksistenciālā nozīmē) juridiskos terminos *likuma spēkā esība*, *noteikumu spēkā esība*, *normatīva akta spēkā esība* u. tml. radās, ņemot vērā gan juridiskos (juridisko jēdzienu), gan valodiskos (vārdu nozīmes) un terminoloģiskos (terminam izvirzīto prasību) aspektus. Precizētās izteiksmes ieviešana "Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmatā" (R., 2002) notika, saskaņojot juristu un valodnieku viedokļus, bet LZA TK ietvaros – saskaņojot visdažādāko nozaru speciālistu viedokļus.

3. Lai precizētu jēdzienisko izteiksmi vai radītu terminu jaunam objektam vai parādībai, kam latviešu valodā vēl nav bijis sava apzīmējuma, LZA TK vajadzības gadījumā mēdz apstiprināt jaunvārdus. Šoreiz jēdzienu nošķiršanai izmantots valodas lietojumā jau vismaz kopš 50. gadiem konstatētais un vārdnīcās sastopamais vārds *esība*. Par pilntiesīgu latviešu valodas vārdu tas atzīts akadēmiskajā gramatikā, kas publicēta 1959. gadā, savukārt šī vārda lietojuma ilustrēšanai šajā gramatikā dotais piemērs ņemts no V. Lāča romāna "Uz jauno krastu", kas publicēts 1952. gadā. Kopš 90. gadiem vārds *esība* iekļauts dažādās LZA TK apstiprinātajās terminu vārdnīcās, kā arī pareizrakstības vārdnīcās u. c. un ieteikts terminoloģijas konsultācijās. Nav iemesla tam, lai šo vārdu atzītu par nedabiski veidotu un tādēļ noraidītu (sal.: esošs – *esība*, zinošs – *zinība*, izdarošs – *izdarība*).

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK zinātniskā sekretāre *M. Ķirīte*

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 22

Par angļu termina *logistics* atbilstmi latviešu valodā

Pieņemts 13.05.2003.; prot. Nr. 5/1037. Publicēts LV 16.07.2003.

Lēmuma pamats: pretrunīgums aizguvuma *loģistika* izpratnē starptautisko normatīvo aktu tulkojumos.

Apzinot līdzšinējos angļu termina *logistics* (no gr. *logistikē* 'aprēķināšanas, spriešanas māksla') skaidrojumus angļu valodā un vārda *loģistika* skaidrojumus latviešu valodā, LZA Terminoloģijas komisija (TK) secina, ka patlaban **terminam *loģistika* ir noteikta vieta latviešu valodas militāro un ekonomikas terminu sistēmā, tomēr tulkojumos no angļu valodas (to skaitā arī NATO dokumentu tulkojumos) angļu terminam *logistics* atkarībā no tā, kādā nozīmē tas lietots, latviešu valodā var atbilst gan *loģistika*, gan *apgāde*, gan *nodrošinājums***. Savukārt matemātikā 20. gs. sākumā lietotais termins *loģistika* matemātiskās loģikas nozīmē atzīts par novecojušu un neaktuālu.

Pielikumā:

- 1) termina *loģistika* un ar to saistīto citu terminu skaidrojumi;
- 2) pamatojums.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK zinātniskā sekretāre *M. Ķirīte*

Terminu skaidrojumi.

loģistika

a. *logistics*

1. Militārās zinātnes nozare par to, kā plānot un veikt bruņoto spēku pārvietošanos un nodrošināt to darbību. Plašākajā nozīmē loģistika ietver: materiāldaļas projektēšanu un izveidi, iegādi, uzglabāšanu, transportēšanu, sadalīšanu, tehnisko apkopi, evakuēšanu un izvietošanu; personāla transportēšanu; militārām iestādēm vajadzīgo objektu iegādi,

celšanu, uzturēšanu, to darbības nodrošināšanu un izvietošanu; pakalpojumu iegādi vai sniegšanu; medicīniskā un veselības aprūpes dienesta darbības nodrošināšanu.

2. Ekonomikas disciplīna, kas, pamatojoties uz loģisku vadīšanas sistēmu, izstrādā metodiku, kā jebkuras sistēmas ietvaros plānot un īstenot informācijas, materiālu, produktu, enerģijas u. c. resursu sagādi, transportēšanu un izvietošanu, lai visaptveroši vadītu, koordinētu un optimizētu apgādes procesu.

integrētā loģistika

a. *integrated logistics management*

Uzņēmējdarbības vadīšanas veids, kas paredz vienotu pieprasījuma, ražošanas, savstarpējo piegāžu plānošanu, pakalpojumu nodrošināšanu un krājumu regulēšanu ar galveno mērķi paaugstināt uzņēmuma rentabilitāti, palielinot uzņēmuma ienākumus, samazinot izmaksas un preču krājumus.

apgāde

a. *supply*; mil. *logistics*

Nodrošināšana ar visu nepieciešamo, vajadzīgo pietiekošā daudzumā; armijā – bruņoto spēku materiāltehniskā apgāde, personāla un materiāldaļas transportēšana, izvietošana, uzturēšana un personāla medicīniskā aprūpe.

apgādes loģistika; piegādes loģistika

a. *supply logistics*

Klientiem/patērētājiem piegādājamo preču, informācijas un citu resursu plūsmu (resursu sagādes, transportēšanas, izvietošanas un uzglabāšanas) plānošana un organizēšana. Apgādes loģistika tiecas šīs plūsmas optimizēt, iespēju robežās samazinot kopējās izmaksas un nodrošinot resursu piegādi patērētājam vajadzīgajā (vai ar klientu salīgtajā) daudzumā un laikā.

sagādes loģistika

a. *procurement logistics*

Tautsaimniecības vai atsevišķa uzņēmuma darbībā vajadzīgo resursu pasūtīšanas, saņemšanas, transportēšanas un izvietošanas plānošana, organizēšana un koordinēšana.

loģistiskais nodrošinājumsa. *logistics*

Loģistikas rezultāts, kāds iegūts, veicot darbības, ar kurām nodrošina resursu piegādi īstajā vietā īstajā laikā un daudzumā un ar ekonomiski optimāliem nosacījumiem.

Pamatojums.

Kā liecina dažādās vārdnīcas un prakse, līdz 20. gs. 90. gadiem jēdzienu, kas angļu valodā ietverts terminā *logistics*, latviešu valodā parasti izteica ar vārdu savienojumu *materiāltehnikā apgāde* atbilstoši attiecīgajam terminam krievu valodā *материально-техническое снабжение* (sk. Ekonomikas terminu vārdnīcu – R., 1975; Ekonomikas, lietvedības un darba organizācijas (ELDO) terminu vārdnīcu – R., 1995 u. c.). Materiāltehnikās apgādes jēdzienā tika ietverta gan resursu sagāde, gan to piegāde, transportēšana, glabāšana u. c., arī šī darba plānošana un organizēšana. Savukārt termins *loģistika* latviešu valodā tika minēts tikai kā matemātiskās loģikas apzīmējums. Materiāltehnikās apgādes apzīmēšanai termina *loģistika* lietojums līdz 90. gadu beigām tika uzskatīts par kļūdu.

Nostiprinoties saskarei ar angļu valodu un rietumvalstu saimniekošanas praksi, kā arī ieviešot materiāltehnikajā apgādē Latvijā jaunas metodes un tehnoloģiju, ir mainījies šīs jomas jēdziens, aptverot loģiskā saitē visus ar šo jomu saistītos procesus vienotā loģiskas vadīšanas sistēmā. Tādējādi tika radīts pamats terminu maiņai un "materiāltehnikās apgādes" vietā pakāpeniski ieviests termins *loģistika* ar jaunu saturu, kas paredz tehnoloģiski augstākā līmenī plānotus un organizētus apgādes procesus un nodrošinājumu. Par šauru kļuva arī apzīmējums "materiāltehniks", jo šajos procesos ietilpst arī apgāde ar informāciju, nodrošināšana ar veselības aprūpi u. c. (sk. arī Ekonomikas skaidrojošo vārdnīcu – R., 2000).

Joprojām saglabājas loģistikas jēdziena ciešais sakars ar jēdzieniem un terminiem *apgāde* un *nodrošinājums*: loģistika zināmā nozīmē ir apgādes metodika, bet sagaidāmais rezultāts ir nodrošinājums.

V. Skujiņa

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 23

Par angļu vārda *brand* atbilstmi latviešu valodā

Pieņemts 13.05.2003.; prot. Nr. 5/1037. Publicēts LV 16.07.2003.

Lēmuma pamats: aģentūras "Intels" konsultācija.

Vācu un angļu valodā lietotais vārds *Brand/brand* ir ģermānisms, kas sākotnēji saistāms ar 'dedzināšanas, degšanas, ugunsgrēka' nozīmi un latviešu sarunvalodā tas izmantots aizguvumos no vācu valodas *brandvīns*, *brandmūris*.

Angļu valodā vārds *brand* līdztekus nozīmēm, kas saistītas ar 'dedzināšanu', tiek lietots arī citās nozīmēs, un angļu–latviešu vārdnīcas liecina, ka nevienā no nozīmēm latviešu valodā nav paturēts aizguvums "brends". Kā angļu vārda *brand* tulkojumi šajās vārdnīcās doti: *fabrikas marka*; *šķīrme*; *labums*, *apdegusi pagale*; *degzīme*; *kauna traips*; arī *lāpa* u. c., bet ekonomikas terminu vārdnīcā doti vēl arī vārdi *spiedogs*, *fabrikas zīme*, *rūpnīcas zīme*, *ražotāja zīme*, *marka*.

Pēdējos pāris gados angļu valodā vārds *brand*, pamatojoties uz tā iepriekšējām nozīmēm, kas latviski atveidotas ar *fabrikas marka*, *fabrikas zīme*, *ražotāja zīme*, *marka* un kas cilmes ziņā saistītas ar 'lopu tetovēšanas' un 'zīmes iededzināšanas' nozīmi, pakāpeniski iegūst jaunu nozīmi, kura patlaban dažādās publikācijās definēta pretrunīgi: gan joprojām to saistot ar ko līdzīgu 'firmas markai', 'firmas zīmei' un 'prečzīmei', gan attālinoties no tā un pārejot uz vispārināta tēla nozīmi.

Tātad, kā liecina daudzas publikācijas, angļu valodā vārda *brand* jaunā izpratne vēl tikai veidojas. Savukārt latviešu valodā, apsteidzot jēdzienisko noskaidrošanu, jau tiek izplatīts tiešais pārcēlums no angļu valodas – "brends" (atšķirībā no vācu valodas, kur arī jaunajai angļu vārda *brand* nozīmei paturēts jau iepriekš lietotais termins *Marke* 'marka').

LZA Terminoloģijas komisija (TK) uzskata, ka daudznozīmīgo angļu vārdu *brand* arī jaunajā, t. i., vispārināta tēla, nozīmē nebūtu vēlams aizgūt, bet labāk tā vietā lietot vai nu līdzīgā nozīmē jau lietoto vārdu *marka* (kā to dara vācu valodā), vai kādu jaundarinājumu. Tā kā vārds *marka* latviešu

valodā jau izmantots dažādās joprojām aktuālās un atšķirīgās nozīmēs, tātad – ir daudznozīmīgs (*tērauda marka, zīmogmarka, Vācijas marka*), **LZA TK atzīst, ka jaunajā angļu vārda *brand* nozīmē latviešu valodā priekšroka dodama jaunvārdam *zīmols***, kam par paraugu izmantots Mīlenbaha–Endzelīna Latviešu valodas vārdnīcā dotais vārds *zīmolis*.

Balstoties uz dažādās publikācijās minētajām jaunā jēdziena raksturpa-zīmēm, izveidota šāda *zīmola* definīcija: ***zīmols* – tēls, kas saistīts ar prečzīmi, firmas zīmi, logo u. tml. vārdu, vārdkopu, grafisku veidojumu, simbolu vai citu zīmi un kāds indivīdam un sabiedrībai veidojas (tiek veidots) par kādu vienumu – personu, firmu, preci vai pakalpojumu.** Zīmolu ietekmē gan attiecīgā vienuma vārds, kvalitāte, jaunums, ārējais noformējums, precei - iesaiņojums un cena, gan tā prestižs sabiedrībā, tā reklamēšanas veids u. c. Veiksmīgs zīmols uzsver īpašās vērtības, kas piemīt personai, firmai, precei vai pakalpojumam, un orientē klientu to atzinīgi novērtēt.

Pamattermins *zīmols* izmantojams pakārtotajos terminos: zinību nozare ir *zīmolzinība*; praktiskā darbība šajā jomā – *zīmolvedība*. Angļu *branding* latviski parasti atveidojams ar *zīmola veidošanās*; *zīmola veidošana*; *zīmolveide*. Bez tam ar *zīmols* saistīti vēl šādi termini:

- name of the brand* – *zīmola vārds*;
- brand name* – *zīmolvārds*;
- brand building* – *zīmola veidošana, zīmolveide*;
- brand loyalty* – *uzticība zīmolam, zīmoluzticība*;
- brand recognition* – *zīmola pazīstamība*;
- brand stretching* – *zīmola pārnese*;
- brand valuation* – *zīmola novērtēšana*;
- brand value* – *zīmola vērtība*;
- branded goods* – *zīmolpreces*;
- brand purchase intention* – *pircēja zīmoliece*;
- source brand* – *cilmzīmols* u. c.

N. B.! Jaunvārds *zīmols* lietojams kā angļu *brand* ekvivalents tikai iepriekš definētajā **jaunajā nozīmē**. Citos gadījumos *brand*, tāpat kā līdz šim, tulkojams ar vārdiem, kas minēti šī lēmuma otrajā rindkopā.

Pamatojums.

1. Izvēloties jaunam jēdzienam jaunvārdu un nostiprinot to praksē, ir panākama tieša, nepārprotama atbilstība starp terminu un jēdzienu, jo

netraucē blaku asociācijas, kādas rodas, ja vārdi ir daudznozīmīgi. Tāpēc vārdam *zīmols* nenoliedzami šai ziņā ir priekšrocības salīdzinājumā gan ar daudznozīmīgā angļu vārda *brand* pārcēlumu latviešu valodā, gan ar vairākās nozīmēs lietojamo internacionālismu *marka*.

2. Jaunvārda *zīmols* morfoloģiskais sastāvs zināmā mērā iezīmē jaunā jēdziena būtiskās pazīmes. Proti: sakne *zīm-*, kas *zīmolam* ir kopīga ar vārdiem *zīme, zīmīgs, nozīme*, jēdzieniski ir saistīta ar ‘to, kas (ko) padara atšķiramu starp citiem līdzīgiem’, ‘kas ko īpašu nozīmē’ (sk. vārdu skaidrojumu “Latviešu valodas vārdnīcā”). Savukārt izskaņa *-ols*, kas ir arī vārdos *veidols, simbols, oreols, kodols*, saistīta ar vispārināta ‘veidojuma’, ‘apzīmējuma’, ‘pozitīvas būtības’ nojēgumu.

3. Jaunvārdam *zīmols* ierosmi deva līdzīgas nozīmes un struktūras vārds *zīmolis*, kas dots Mīlenbaha–Endzelīna Latviešu valodas vārdnīcā, paskaidrojot tā nozīmi ar vācu vārdiem “das Abzeichen” – ‘pazīme, zīme’ – un “das Symbol” un ilustrējot lietojumu ar piemēriem: “valsts varas zīmolis”, “šis gadījums bija kā visas viņa dzīves zīmolis”. Bez tam Mīlenbaha–Endzelīna vārdnīcā ir vārds *zīmot*, kas vāciski tulkots ar *beobachten* (‘vērot; novērot; ievērot’) un doti piemēri: “saimnieks, kas mani zīmo”, “es skatījos un zīmoju, vai nācēja ir mana māsa”, “es to jau sen zīmoju par savu ķēvi”. Par to, ka vārdam *zīmot* nenoliedzami ir jēdzienisks sakars ar angļu vārda *brand* nozīmi, liecina vārdnīcas papildinājumos dotais piemērs “zīmotas govīs”.

Mīlenbaha–Endzelīna vārdnīcā apkopotu latviešu tautā aptuveni pirms gadu simta un vēl senāk lietoti vārdi. Veco vārdu izmantošanu mēdz vērtēt kā atpalcību un stagnāciju. Bet arī vārdi *māte, brālis, tēvs* ir veci vārdi. Vai tāpēc tie atmetami kā nederīgi? Tautas valoda un tautā lietoto vārdu vārdnīcas ir valodas bagātību krātuve. Apgūstot citas valodas un atstājot novārtā savas valodas prasmi, aizstājot tautā lietotus vārdus ar svešajiem, soli pa solim zaudējam savējos. Bet tieši šie vārdi taču ir mūsu valodas balsts. Tie sistēmiskām saitēm saistīti ar citiem mūsu valodas vārdiem, tāpēc to nozīme ir labāk saskatāma un izprotama. Tie rosina mūsu domu, attīsta domāšanu, prāta darbību.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK zinātniskā sekretāre *M. Ķirīte*

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 24

Par ES dokumentu tulkojumos un *EUROVOC* tēzaurā lietojamo juridisko terminu saraksta apstiprināšanu

Pieņemts 13.05.2003.; prot. Nr. 5/1037. Publicēts LV 16.07.2003.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 16. p.

LZA Terminoloģijas komisija (TK) ir apstiprinājusi Juridiskās terminoloģijas apakškomisijā apspriesto un pieņemto Eiropas Savienības dokumentu tulkojumos un *EUROVOC* tēzaurā lietojamo, kā arī dažu citu juridisko terminu sarakstu, kas ir saskaņots ar LZA TK lēmumiem un par ko ir panākta LR Saeimas Juridiskā biroja, Eiropas Integrācijas biroja, Valsts kancelejas, LR Tieslietu ministrijas, LU Juridiskās fakultātes, Tulkošanas un terminoloģijas centra un LZA TK speciālistu vienošanās. Termini paredzēti vienotai lietošanai praksē oficiālajā valodas lietojumā. Iepriekšējais LZA TK apstiprinātais juridisko terminu saraksts (ar terminiem angļu un latviešu valodā) publicēts "Terminoloģijas Jaunumu" 2. numurā (13. – 17. lpp.).

Pielikumā: terminu saraksts angļu un latviešu valodā.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK zinātniskā sekretāre *M. Ķirīte*

LZA TK lēmuma Nr. 24 pielikums

Eiropas Savienības dokumentos un *EUROVOC* tēzaurā lietojamie termini

N. B.! Latviešu valodā lielie sākumburti liecina par konkrētas institūcijas vai izdevuma nosaukumu.

acceding state	valsts, kas pievienojas
accountability	atbildība
accusation	apsūdzība

acquired company	pievienotā sabiedrība
acquiring company	ieguvēja sabiedrība
acquis communautaire	<i>acquis communautaire</i> ; <i>acquis</i> ; Kopienas tiesību kopums
acquisition of holdings	pamatkapitāla daļu iegūšana
action by staff	darbinieku prasījums
acts of administration	administrācijas akti
acts of international treaty	starptautisko līgumtiesību akti
addendum	papildinājums
Additional Protocol	papildprotokols
<i>ad hoc</i> Committee on People's Europe	<i>ad hoc</i> komiteja "Tautas Eiropa"
adjustment	pielāgojums
administrative accountability	pārvaldes atklātumatbildība
administrative burden	administratīvs slogs
administrative costs	administratīvās izmaksas
administrative decision	administratīvs lēmums
administrative measure of constraint	administratīvs piespiedu līdzeklis
administrative order	administratīvs rīkojums
administrative revenue	administratīvie ieņēmumi
admissibility	pieņemamība; pieļaujamība
admission of new Member States	jaunu dalībvalstu uzņemšana
adoption	adopcija (civiltiesību jomā)
adoption of an act	[tiesību] akta pieņemšana
Advisory Committee on Procurements and Contracts	Iepirkumu un līgumu padomdevēja komiteja
Advisory Committee on Restrictive Practices and Dominant Positions	Aizliegtu vienošanos un dominējoša stāvokļa padomdevēja komiteja
affiliated undertaking	saitīts uzņēmums
agency	aģentūra; pārstāvniecība (komercietību jomā)
alien	ārvalstnieks
alternative sentence	alternatīvs sods
applicant	[pieteikuma] iesniedzējs
application	1. pieteikums; 2. piemērošana
application of rules	noteikumu piemērošana
Appointing Authority	ieccēlēj institūcija
appropriation	apropriācija; apropiēšana
appropriations	apropriējumi
arbitration award	šķirētības nolēmums
arbitration board	šķirēj institūcija
arbitration clause	šķirējklauzula

arbitrator	šķīrējtiesnesis
assignee	tiesību pārņēmējs, cesionārs
assignment	tiesību pārņemšana
Assistant Registrar	[Tiesas] sekretāra palīgs
associated enterprise	asociētais uzņēmums
authenticated copy	apliecināta kopija; apliecināts noraksts; autentisks eksemplārs
bailiff	tiesu izpildītājs
bilateral co-operation	divpusēja sadarbība
bilateral development co-operation	divpusēja sadarbība attīstības jomā
branch	filiāle (komercietību jomā)
breach of domicile	dzīvesvietas neaizskaramība
budgetary authority	budžeta lēmēj institūcija
candidate	kandidāts
capacity	spēja; kompetence; statuss
capacity to contract	līgumslēgšanas spēja
capacity to exercise rights	ričībspēja
case	lieta
case law	[tiesu] prakse
certificate	1) sertifikāts; 2) apliecība; 3) atestāts
certified copy	apliecināta kopija; apliecināts noraksts
civil liability	civiltiesiskā atbildība
civil procedure	civilprocess
claim	prasība; prasījums
claimant	prasības iesniedzējs, prasītājs
cluster	puķis; kopa
commissioning of an expert's report	eksperta ziņojuma pieprasījums
common position; joint position	kopēja nostāja
competent authority	kompetentā iestāde; kompetentā institūcija
competition law	konkurences tiesības
comprehensive development framework	vispārējās attīstības pamatnostādnes
conciliation	[pušu] samierināšana
connected undertakings	saistīti uzņēmumi
contractual liability	līgumattbildība
controlled competition	regulēta konkurence
co-operation procedure	sadarbības procedūra
country of destination	galamērķa valsts
Court hereby rules	Tiesa nolemj
Court jurisdiction	Tiesas jurisdikcija
court or tribunal of a Member State	dalībvalsts tiesa vai tribunāls

crime against property	noziedzīgs nodarījums pret īpašumu
criminal procedure	kriminālprocess
criminal record	sodāmības reģistrs
customs authority	muitas iestāde
customs duty	muitas nodoklis
defamation	neslavas celšana
defence	aizstāvība
defendant	atbildētājs (civilprocesā)
defending party	atbildētājpuse; atbildētājs
dependant	apgādājamais
deregulation	ierobežojumu atcelšana
detention	aizturēšana
detention before trial	pirmstiesas apcietinājums
Development (Padomes ziņojuma nosaukums)	Attīstība
development assistance	palīdzība attīstības jomā
development co-operation	sadarbība attīstības jomā
development instruments and programs	attīstības līdzekļi un programmas
development policy	attīstības politika
disability	nespēja; darbnespēja (sociālajās tiesībās)
discontinuance	prasības atsaukšana
due diligence	1. pienācīga rūpība; 2. uzticamības pārbaude
eco-label	ekomarkējums
economic offence	nodarījums ekonomikas jomā
economic rights	ekonomiskās tiesības
employed person	nodarbināta persona
enforcement	izpilde; piemērošana
enterprise; undertaking	uzņēmums
European Community Humanitarian Office (ECHO)	Eiropas Kopienas Humānās palīdzības birojs
European Convention	Eiropas Konvents
European Council	Eiropadome
European Development Council	Eiropas Attīstības padome
European Development Funds	Eiropas Attīstības fondi
existence in law	juridiskā pastāvēšana
financial burden	finansiālais slogs
fine	naudas sods
form of order sought	prasījuma veids
framework decision	ietvarlēmums
franchising	komercpilnvarojums; franšīze

freedom of association	biedrošanās brīvība
freedom of expression	vārda brīvība
freedom of movement for workers	strādājošo pārvietošanās brīvība; darba ņēmēju pārvietošanās brīvība
free movement of workers	strādājošo brīva pārvietošanās; darba ņēmēju brīva pārvietošanās
further development of the law	tiesību pilnveidošana
General Agreement on Tariffs and Trade	Vispārējā tarifu un tirdzniecības vienošanās; Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību
general economic interest	vispārējās ekonomiskās intereses
health and safety at work	drošība un veselības aizsardzība darbā
hearing	lietas izskatīšana; uzklaušīšana; tiesas sēde
heavily indebted poor country	lielu parādu apgrūtināta nabadzīga valsts
humanitarian assistance	humānā palīdzība
in law or in fact	juridiski vai faktiski; <i>de iure</i> vai <i>de facto</i>
instrument of ratification	ratifikācijas instrumenti
interest in bringing an action	prasījuma tiesība
international development	starptautiskā attīstība
international human rights law	starptautiskās cilvēktiesības
intervention	[trešās personas] iestāšanās lietā
inward processing	ievešana pārstrādei
joint action	vienota rīcība
Joint Committee 'Common Transit'	apvienotā komiteja "Vienotais tranzīts"
joint undertaking; joint venture	kopuzņēmums
judge made law	precedentu tiesības
judgement by default	spriedums bez atbildētāja klātbūtnes
judgement of non pros.	spriedums bez prasītāja klātbūtnes
Judge-Rapporteur	tiesnesis referents
judicial authority	tiesu iestāde
judicial inquiry	tiesas izmeklēšana
judicial investigation	tiesas izmeklēšana
judicial office	tiesu varas amats
judicial officer	tiesu varas amatpersona
judicial remedy	tiesiskās aizsardzības līdzeklis
jurisdiction of the courts	tiesu jurisdikcija
jurisdiction <i>ratione materiae</i>	<i>ratione materiae</i> jurisdikcija
law	likums; tiesības
law of nations	nāciju tiesības; starptautiskās tiesības
least-developed countries	vismazāk attīstītas valstis

legal action	tiesiska darbība
legal aid	[bezmaksas] juridiskā palīdzība
legal capacity	tiesību un rīcības spēja; tiesībspēja; rīcībspēja
legal defence	tiesiskā aizsardzība
legal domicile	juridiskā dzīvesvieta; dzīvesvieta
legal effects	tiesiskās sekas
legal expenses	tiesāšanās izdevumi
legal impediments	juridiski šķēršļi; tiesiski šķēršļi
legal measures of constraint	juridiski piespiedu pasākumi
legal order	tiesiskā kārtība; tiesiskais regulējums
legal person governed by private law	privāto tiesību juridiskā persona
legal proceedings	1. tiesas process; 2. tiesvedība
legislation	1. tiesību akti; 2. likumdošana
letters rogatory	tiesiskās palīdzības pieprasījums
management committee	[nozares] pārvaldības komiteja
Management Committee on Agricultural Structures and Rural Development	Lauksaimniecības struktūru un lauku attīstības pārvaldības komiteja
micro-enterprise	mikrouzņēmums
multilateral co-operation	daudzpusēja sadarbība
national indicative program	nacionālā indikatīvā programma
nationality	valstspiederība; pilsonība; pavalstniecība
national sovereignty	valsts suverenitāte
OECD Development Assistance Committee	ESAO Attīstības veicināšanas komiteja
offence	nodarījums
official	amatpersona
<i>Official Journal</i>	<i>Oficiālais Vēstnesis</i>
<i>Official Journal of the European Communities</i>	<i>Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis</i>
ombudsman	tiesībsargs; ombuds *
operational coordination [between the EU and its Member States]	[ES un tās dalībvalstu] sadarbības koordinēšana
operational costs	darbības izmaksas
operational expenditure	darbības izdevumi
operative part of the judgement	sprieduma rezolutīvā daļa
oral procedure	mutiskais process
oral proceedings	mutiskā tiesvedība

oral testimony	mutiska liecība
organic law	konstitutīvs likums
Organisation for Economic co-operation and Development (OECD)	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO)
outline law	[nozares] pamatu likums
outward processing	izvešana pārstrādei
parental authority	vecāku vara
parental responsibility	vecāku atbildība
parent company	mātesabiedrība
parent undertaking	mātesuzņēmums
participating undertaking	dalības uzņēmums; dalībuzņēmums
pecuniary penalty	naudas sods
penal institution	soda izciešanas iestāde
penitentiary	brīvības atņemšanas iestāde
penitentiary staff	brīvības atņemšanas iestādes personāls
perjury	nepatiesa liecība
pilot project	izmēģinājumprojekts
power	vara; pilnvaras
power of attorney	pilnvara
preliminary ruling	1) iepriekšējs nolēmums; 2) prejudiciāls nolēmums (ES tiesībās)
President of the Court	Tiesas priekšsēdētājs
primacy of the law	tiesību prioritāte; likumu prioritāte
prison	cietums; brīvības atņemšanas iestāde
prisoner	ieslodzītais
prison system	cietumu sistēma; brīvības atņemšanas iestāžu sistēma
private land	privāts zemes īpašums
private undertaking	privāts uzņēmums, privātu uzņēmums
procedure	procedūra; kārtība; process
protected zone	aizsargājama zona
public authority	publiska institūcija
public land	valsts zemes īpašums
public prosecution	valsts apsūdzība
public undertaking	publisks uzņēmums
rebuttal	[pierādījuma] atspēkojums
regional indicative programme regulation	reģionālā indikatīvā programma 1. regulējums; 2. noteikums; 3. nolikums; 4. priekšraksts; 5. regula (EK tiesību akts)
regulatory committee	regulatīvā komiteja

rejection of an application	pieteikuma noraidīšana
rejoinder	[atbildētāja] iebilde
related undertaking	radniecīgs uzņēmums
release on licence	nosacīta atbrīvošana
reply	[prasītāja] replika
right[s]	tiesība[s]
rules of procedure	reglaments
screening of legislation	tiesību aktu atbilstības izvērtēšana
search	kratīšana
secondary residence	otrais mājoklis
single facility	vienots mehānisms
single programming document	vienotais programmdokuments
small and medium-sized enterprises; small and medium-sized undertakings	mazie un vidējie uzņēmumi
social cohesion	sociālā kohēzija
social policy and employment	sociālā politika un nodarbinātība
special treatment	īpašs režīms
Standing Management Committee for Fisheries Structures	Pastāvīgā zivsaimniecības struktūru pārvaldības komiteja
subject matter of the dispute	strīda priekšmets
subject-matter of the proceedings	prasības priekšmets
subsidiary company	meitasabiedrība
subsidiary undertaking	meitasuzņēmums
successful party	[lietā] uzvarējusi puse
surveillance	uzraudzība
tax authority	nodokļu administrācija
trilateral co-operation	trīspusēja sadarbība
twinning	mērķsadarbība; dvīņošana; dvīņojums
UN development assistance framework	ANO attīstības palīdzības pamatnostādnes
unsuccessful party	[lietā] zaudējusi puse
usufruct	lietojums
vertical agreement	vertikāla vienošanās
vested powers	piešķirtās pilnvaras
worker	strādājošais; darba ņēmējs

* Latvijā vēl neizveidotas institūcijas amatpersonai (a. *ombudsman*) kā atšķirīgu viedokļu kompromisa variants atstāti divi nosaukumi. Ja Latvijā šīs amatpersonas uzdevums būs aizstāvēt indivīdu tiesības attiecībā ar ierēdņiem, amatpersonu labāk nosaukt latviskā vārdā *tiesībsargs*, lai tautai saprotams tās pamatuzdevums. Ja šāds sakars ir mazāk nozīmīgs, var noderēt aizgūvums *ombuds*.

Mauragu un pamauragu ģinšu taksonu nosaukumi

Apstiprināti 11.03.2003.

Iesniedzējs: LU Bioloģijas fakultāte un
LZA TK Bioloģijas terminoloģijas apakškomisija.

Mauragu un pamauragu ģinšu taksonu nosaukumos izmantoto īpašvārdu latīniskā rakstība un to atveide latviešu valodā precizēta, konsultējoties ar Dr. phil. nat. Andri Amoliņu un Dr. habil. philol. Ojāru Bušu.

Hieracium bombycinum	zīda mauraga
Hieracium caesiomurorum	zilganpelēkā mauraga
Hieracium caesium	zilganā mauraga
Hieracium chlorellum	zaļganā mauraga
Hieracium diaphanoides	puscaurspīdīgā mauraga
Hieracium diaphanum	Vālmieras mauraga
Hieracium expallidiforme	bālā mauraga
Hieracium fulvescens	rūsganā mauraga
Hieracium fuscocinereum	brūnpelēkā mauraga
Hieracium godbyense	Godbijas mauraga
Hieracium hjeltii	Hjelta mauraga
Hieracium incurrens	ķīļlapu mauraga
Hieracium jaccardii	Žakāra mauraga
Hieracium laevicaule	gludstublāja mauraga
Hieracium laevigatum	gludā mauraga
Hieracium lanatum	pinkainā mauraga
Hieracium lepidulum	glītā mauraga
Hieracium linifolium	linlapu mauraga
Hieracium maculatum	plankumainā mauraga
Hieracium murorum	mūru mauraga
Hieracium niveolimbatum	baltmalu mauraga
Hieracium ochrostylum	dzeltendrīksnu mauraga
Hieracium oistophyllum	bultveida mauraga
Hieracium orbicans	apaļlapu mauraga
Hieracium ornatum	greznā mauraga
Hieracium pannosum	tūbainā mauraga
Hieracium patale	atviru mauraga
Hieracium pediaeum	pēdveida mauraga

Hieracium pellucidum	caurspīdīgā mauraga
Hieracium philanthrax	tumšmatainā mauraga
Hieracium plumbeum	svinpelēkā mauraga
Hieracium porrigens	izstieptā mauraga
Hieracium praetenerum	maigā mauraga
Hieracium prolatatum	platvikallapu mauraga
Hieracium prolixum	kuplā mauraga
Hieracium pycnodon	zobainā mauraga
Hieracium ravidum	pelēkdzeltenā mauraga
Hieracium sabaudum	Savojas mauraga
Hieracium silvestre	meža mauraga
Hieracium subcaesium	iezilganā mauraga
Hieracium submarginellum	apmalotā mauraga
Hieracium sylvunarum	birtalas mauraga
Hieracium umbellatum	čemuru mauraga
Hieracium villosum	villainā mauraga
Hieracium vulgatum	parastā mauraga
Pilosella aurantiaca	oranžā pamauraga
Pilosella auriculoides	austiņveida pamauraga
Pilosella bauhinii	Boēna pamauraga
Pilosella x bifurca	dakšainā pamauraga
Pilosella x caespitosa	ciņu pamauraga
Pilosella x collina	pakalnu pamauraga
Pilosella x cymosa	galvainā pamauraga
Pilosella x densiflora	blīvziedu pamauraga
Pilosella x dubia	mainīgā pamauraga
Pilosella echinoides	daglīšu pamauraga
Pilosella x flagellaris	stīgu pamauraga
Pilosella x glomerata	kamolainā pamauraga
Pilosella lactucella	salātu pamauraga
Pilosella x lobarzewskii	Lobaževska pamauraga
Pilosella officinarum	matainā pamauraga
Pilosella onegensis	Oņegas pamauraga
Pilosella x piloselliflora	spilvziedu pamauraga
Pilosella x polymastix	daudzstublāju pamauraga
Pilosella praealta	augstā pamauraga
Pilosella x progenita	radu pamauraga
Pilosella x prussica	Prūsijas pamauraga
Pilosella x schultesii	Šultesa pamauraga
Pilosella x stoloniflora	dzinumu pamauraga
Pilosella x sulphurea	sērdzeltenā pamauraga
Pilosella vaillantii	Vaijāna pamauraga

KONSULTĀCIJAS

JAUTĀJUMS.

Kas ir "fitness" un "fitnesa" klubi? Vai tas ir oficiāli apstiprināts termins? Kā to saukt latviski? (Jautātājs – Rīgas Stradiņa universitāte.)

ATBILDE.

LZA Terminoloģijas komisijā "fitness" nav apstiprināts. Tas ir angļu vārda *fitness* tiešs pārcēlums latviešu valodā. Angļu–latviešu vārdnīcā angļu vārds *fitness* tulkots kā "piemērotība; derīgums; (fiziska) sagatavotība". Diemžēl neviens no šiem tulkojumiem nav piemērots ne kluba nosaukšanai, ne attiecīgo nodarbību apzīmēšanai. Iespējams, ka tieši tas ir sekmējais angļisma* "fitness" ienākšanu latviešu valodā. Taču, dziļāk izzinot attiecīgo nodarbību būtību, latviešu valodas vārdu krājumā latviskais termins ir atrasts.

Oksfordas vārdnīcā vārds *fit* (kas ir vārda *fitness* pamatā) vienā nozīmē skaidrots kā 'būt ar labu veselību, labā atlētiskā stāvoklī'. To attiecina uz personu, kas ir harmoniski veidota, labā kondīcijā, kvalitātē, lai būtu noderīga, piemērota noteiktām funkcijām, darbībām. Vārdu "fitness" attiecina uz nodarbībām, kas saistītas ar vingrošanu, sportu, fizisko sagatavotību. Šo nodarbību mērķis ir veidot labu stāju, vingru augumu, sekmēt spraigumu kustībās, radīt možu, mundru noskaņojumu, palīdzēt uzturēt labu fizisko un garīgo labsajūtu un veselību, jo "veselā miesā mājō vesels gars". Saskaņā ar LZA TK Sporta terminoloģijas apakškomisijas priekšēdētāja pedagoģijas doktora U. Švinka formulējumu "tā ir spēja dzīvot laimīgu un līdzsvarotu dzīvi; tas ietver ne tikai cilvēka fiziskās sagatavotības rādītājus, bet arī viņa intelektuālo, emocionālo, sociālo, garīgo stāvokļa raksturojumu".

Secinājums: tā kā pašu nodarbību pamatā ir vingrošana, kas veido vingru augumu, stāju un ir veselības un labā garīgā noskaņojuma ķīla, angļu vārdam *fitness* par atbilstošo terminu latviešu valodā **ieteicams** vārds ***vingrums***. Tas labi noder arī kluba nosaukumā: ***vingruma klubs*** – saprotami un pievilcīgi.

*Vārds *anglisms* lietots bez piedēkļa *-ic-*, jo šim elementam vārda "anglicisms" sastāvā nav semantiskas slodzes, tāpēc terminā tas ir lieks.

JAUTĀJUMS.

Kā latviešu valodā tulkot angļu terminu *allowance*, kas lietots ES direktīvā par vides piesārņojuma apjomiem? (Jautātājs – LR Vides ministrija.)

ATBILDE.

Vārds *allowance* angļu valodā ir daudznozīmīgs, arī termina funkcijā: ekonomikā to attiecina uz naudas *pabalstu, kabatas naudu, atļaidēm* u. c., tehnikā – uz *pielaidi* vai *uzlaidi*, bet tā pamatā esošo darbības vārdu *allow* lieto ar nozīmi 'atļaut; pieļaut; atzīt' — zināmā mērā sinonīmiski darbības vārda *permit* nozīmei 'atļaut; pieļaut; paciest'.

Tomēr vārdi *atļaut, pieļaut, atzīt, paciest* nav sinonīmi: *atļaut* nozīmē 'dot atļauju'; *pieļaut* nozīmē 'ļaut kam notikt' (t. i., 'nelikt šķēršļus', arī 'neaizliegt'); *atzīt* – 'uzskatīt, parasti, par pieņemamu, likumīgu, pareizu u. tml.'; *paciest* – 'izturēt (ko nepatīkamu) neiebilstot'.

Vides piesārņošana principā ir nevēlama parādība, tāpēc vārda *atļauja* lietošanai saistībā ar piesārņojumu nav loģiska pamata. Vides piesārņojums daudzos gadījumos ir nenovēršams pavadprocess, ar ko iznāk samierināties. Tiek regulēts piesārņojuma daudzums, kādu var pieļaut, lai tas neradītu nevēlamas sekas.

Secinājums: ES direktīvā, kur runa ir par direktīvas prasībās pieļaujamo ogļskābās gāzes ekvivalenta izstarojuma daudzumu noteiktā laika periodā, angļu terminam *allowance* atbilstošais latviskais termins ir ***pieļāvums***. Tā nav ne "atļauja", ne "licence".

Ja runa ir par dokumentu, kas apstiprina noteikta piesārņojuma daudzuma pieļāvumu, šo dokumentu var saukt par ***pieļāvuma kvotu*** vai ***emisijas kvotu***.

JAUTĀJUMS.

Vai latviešu valodā netulkoti pārņemams angļu vārds *foresight*, kā tas ieteikts dažās zinātniskās publikācijās, piem., Dr. Artura Pugas rakstā "Nākotnes studijas Eiropā" (ZV 26.05.2003.)? (Jautātājs – "Zinātnes Vēstneša" redakcija.)

ATBILDE.

Atbilstoši terminoloģijas izstrādes principiem, izvēloties terminu latviešu valodā, arī jaunai parādībai, vispirms novērtē valodā jau lietotu vārdu derīgumu vai nederīgumu. Ja atbilstoša vārda nav, novērtē iespēju darināt jaunu vārdu vai vārdkopu un tikai pēc tam izšķiras par vārda aizgūšanu. Aizgūstot vārdu, aizgūvums tiek iekļauts aizgūvējvalodas sistēmā. Tas nozīmē, ka latviešu valodā aizgūto vārdu raksta pēc oriģinālizrunas, ar latviešu alfabēta burtiem un ar lietvārdam atbilstošu galotni.

Ievērojot šos pamatprincipus un Dr. A. Pugas rakstā izteiktās domas, secināsim, ka:

- 1) latviešu valodā principā nav paturams angļu vārds *foresight* oriģinālrakstībā, jo tas ir pretrunā pat ar vārdu aizgūšanas normām;
- 2) ir pamatots Dr. A. Pugas atzinums, ka "*foresight* nav nākotnes pareģošana";
- 3) ir apsverama iespēja izmantot angļu–latviešu vārdnīcā doto angļu vārda *foresight* pamattulkojumu – *paredzējums*.

Kā liecina viensējuma skaidrojošā vārdnīca, *paredzēt* nozīmē 'veidot priekšstatu, plānu par ko tādu, kas iespējami notiks, būs' (piem., *paredzēt nākotni, notikumu gaitu, sekas*). Daudzsējumu skaidrojošajā vārdnīcā vārda *paredzēt* pamatnozīme papildināta ar nozīmes niansi 'noteikt iepriekš ar īpašām metodēm, arī pēc iepriekšējas pieredzes, zināšanām'. Tieši šī nianse vistiešāk saistāma ar angļu vārda *foresight* nozīmi nākotnes studiju kontekstā.

Secinājums: nākotnes studiju jomā, runājot par attīstības tendenču novērošanu un atklāšanu, par mērķtiecīgu darbību apzinātu iespēju sasniegšanai un mēģinājumiem novērst nevēlamās sekas, angļu terminam

foresight latviešu valodā par piemērotu ekvivalentu atzīstams termins *paredzējums*.

Ar *paredzējumu* var saistīt sistemātisku darbību, kurā tiek sekmēta zinātnes, tehnoloģijas, sabiedrības, ekonomikas un šo sfēru mijiedarbības ilgtermiņa attīstība, balstoties uz labi pamatotiem projektiem, par ko ir runa arī minētajā Dr. A. Pugas rakstā. Vārds *paredzējums* labi harmonē arī ar šajā rakstā minēto terminu *nākotnes redzējums* un ir labi iekļaujams saliktos terminos *paredzējuma loma, paredzējumu plašums, paredzējumu uzdevumi, paredzējumu darbības sistēma, paredzējumu izpētes objekti, paredzējumu rezultāti* u. tml., kuros patlaban izmantots angļu vārds *foresight*.

JAUTĀJUMS.

Kā saīsināt apzīmējumu "veselības zinātņu maģistrs"? (Jautātājs – Liepājas Pedagoģijas akadēmija.)

ATBILDE.

Gan zinātnisko, gan akadēmisko grādu nosaukumu saīsinājumus būtu ieteicams veidot pēc vienota parauga. Latvijas Zinātnes padome oficiālai lietošanai ir apstiprinājusi uz latīņu valodas bāzes veidotos zinātnisko grādu nosaukumu saīsinājumus, izmantojot doktora apzīmēšanai *Dr.* un papildinot to ar saīsinātu nozares apzīmējumu. Tāpat veidojami arī akadēmisko grādu saīsinājumi, izmantojot maģistra apzīmēšanai *Mg.*, bakalaura apzīmēšanai *Bc.*

Tātad ieteicamais nosaukuma "veselības zinātņu maģistrs" latīniskais saīsinājums ir *Mg. sc. sal.* (no *Magister scientiaris salūtis*).

(Atbilde saskaņota ar akadēmiķiem J. Ekmani, B. Rivžu, I. Lazovski un Latviešu valodas ekspertu komisijas vadību.)

Mums jautā...**KĀ PĀRTULKOT?**

Speciālo tekstu tulkošanai izmantojamas nozares terminu vārdnīcas, smēloties ierosmi arī vispārīgajās divvalodu vārdnīcās. Diemžēl straujo pārmaiņu laikā vārdnīcās piedāvātais bieži atpaliek no vajadzībām un tulkošanai tiek meklēti un atrasti jauni varianti.

Piedāvājam dažus no angļu vārdu tulkojumu papildinājumiem, kādus līdztekus pamattulkojumiem speciālo tekstu tulkošanas praksei konsultācijās ieteikusi LZA TK.

Angļu vārdi:	Latviskās atbildes:
<i>annualized</i>	<i>pārrēķināts uz gadu</i>
<i>business economics and management</i>	<i>komercekonomija un vadībizinība</i>
<i>embarkation</i>	<i>iekraušanās</i>
<i>information society</i>	<i>informācijas sabiedrība</i>
<i>knowledge society</i>	<i>zināšanu sabiedrība</i>
<i>mass communication</i>	<i>plašsaziņa</i>
<i>mass media</i>	<i>plašsaziņas līdzekļi</i>
<i>social communication</i>	<i>sociālā saziņa</i>
<i>telecommunication</i>	<i>tālsaziņa; telesakari</i>
<i>performance</i>	<i>izpildījums, veikums; sniegums, veikspēja</i>
<i>guidance</i>	<i>ievirze</i>
<i>provide guidance</i>	<i>sniegt ievirzi</i>
<i>provider</i>	<i>pakalpojumu sniedzējs</i>
<i>intent</i>	<i>iecere</i>
<i>forward</i>	<i>priekšupējs</i>
<i>inward</i>	<i>iekšupējs</i>
<i>outward</i>	<i>ārupējs</i>

N.B.! Vārdnīcās, protams, atrodami vēl citi šo vārdu tulkojumi.

Nākamajā numurā:

- LZA TK lēmumi
- IT&T apakškomisijas darba principi
- Jaunvārdu skaidrojumi
- Atbildes uz jautājumiem

ZIŅA

LZA TK 11.03.2003. sēdē ir apstiprināta

Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģijas terminoloģijas apakškomisija:

1. Dr. habil. sc. ing. **Andris KRĒSLIŅŠ** (priekšsēdētājs) – RTU prof. Tālr.: 9284950; 7615191. E-pasts: kreslins@bf.rtu.lv
2. Dr. sc. ing. **Pēteris AKMENS** (sekretārs) – RTU doc. Tālr.: 7411034; 7615191. E-pasts: pakmens@bf.rtu.lv
3. **Alberts AUZIŅŠ** – pens. inž. Tālr.: 9148676; 7521186
4. Dr. habil. sc. ing. **Egīls DZELZĪTIS** – RTU prof. Tālr.: 9205585; 7615191. E-pasts: dzelzisiv@oic.lv
5. **Pauls GRAUDIŅŠ** – A/s "Latvijas Gāze" Tehn. normatīvu daļas vad. Tālr.: 9109783; 7369946. E-pasts: pauls.graudins@lg.lv
6. **Aldis LAUZIS** (valodas konsultants) – BO SIA „Latvijas Standarts” terminologs. Tālr.: 9110722; 7362464. E-pasts: aldis8@latnet.lv
7. Dr. sc. ing. **Arturs LEŠINSKIS** – LLU asoc. prof. Tālr.: 9231318; 7500067. E-pasts: arturs@lafivents.lv
8. **Vilnis PAIJE** – A/s "Latvijas Gāze" Eksploatācijas daļas vad. Tālr.: 9410388; 7369925. E-pasts: vilnis.paije@lg.lv
9. Dr. sc. ing. **Ivars PLATAIS** – A/s "Latvijas Gāze" Mācību centra vad. Tālr.: 9481785; 7369947.
10. Dr. sc. ing. **Tāivaldis SAUTS** – SIA "Friteks" speciālists. Tālr.: 9220425; 7612815. E-pasts: info@friteks.com
11. Dr. sc. ing. **Pēteris SVELĻJEVS** – Rīgas Tehn. koledžas doc. Tālr.: 6403903; 7677883.
12. Dr. sc. ing. **Jānis SPROĢIS** – RTU doc. Tālr.: 6542346; 7560796.
13. Dr. sc. ing. **Ēriks TILGALIS** – LLU asoc. prof. Tālr.: 9430542; 3027644. E-pasts: eris@cs.llu.lv

Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija

TERMINOLOĢIJAS JAUNUMI

2003

4

Terminology Commission of Latvian Academy of Sciences

TERMINOLOGY NEWS

2003

4

Tekstu autore **Valentīna Skujiņa**

Tehniskā redaktore **Marika Ķirīte**

Korektore **Iveta Pūtele**

Datormaketētāja **Anita Skujiņa**

Iespiests tipogrāfijā SIA "Pērse"
Aizkraukles ielā 21, Rīgā, LV-1006

LZA Terminoloģijas komisijas adrese:

Akadēmijas laukumā 1, Rīgā, LV-1050, Latvija

Tālr.: (371) 7229636

Fakss: (371) 7227696

E pasts: vaska@lza.lv

<http://www.vvk.lv>